

УДК 343.337.5

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-197-203

Катерина КАТЕРИНЧУК©

доктор юридичних наук, доцент
(Державний університет «Житомирська
політехніка», м. Житомир, Україна)

ГЕНОЦИД ЯК ФОРМА НАСИЛЬСТВА

Досліджено проблемні питання статті 442 (Геноцид) Кримінального кодексу України. Розкрито способи вчинення цього злочину до представників національної, етнічної, расової чи релігійної групи, а саме: позбавлення життя членів групи; заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень; створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення; скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі; насильницька передача дітей з однієї групи в іншу.

Ключові слова: геноцид, злочин, група, дискримінація, Кримінальний кодекс України, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього.

Постановка проблеми. У проєкті Інституту «New lines» та Центру Рауля Валленберга оприлюднено звіт щодо факту російського вторгнення в Україну та визнання діянь, що мають ознаки геноциду [1]. Відповідно до цього дослідження в Україні здійснюється підбурювання до геноциду, зорганізоване росією – заперечення існування української ідентичності; звинувачення у зраді; «денацифікація» та дегуманізація; конструювання екзистенційної загрози в особі українців; підготовка російської аудиторії до скоєння чи схвалення звірств. Тому дослідження об'єктивних ознак статті 442 (Геноцид) Кримінального кодексу України (далі – КК України) є актуальним, враховуючи проблеми сьогодення та подальше вирішення питання щодо відповідальності за цей ганебний злочин.

Метою статті є аналіз та розкриття деяких положень статті 442 (Геноцид) КК України та Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблемними питаннями геноциду з позиції кримінального права досліджувалися в основному на рівні коментарів до КК України. Здебільшого цією проблематикою займаються науковці з міжнародного права, серед яких: В. Базов, О. Бантишев, В. Ємельянов, І. Зінченко, С. Мохончук, Н. Скляр, Є. Стрельцов, О. Шамара та інші українські науковці, що присвятили свої праці цій тематиці.

Виклад основного матеріалу. Вперше, геноцид, як міжнародний злочин було визнано у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 р. Згодом, 09 грудня 1948 р. була ухвалена Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього, яка набула чинності у 1951 р. та вважається основоположним конвенційним джерелом у сфері боротьби з геноцидом.

У цій Конвенції під геноцидом розуміються такі «діяння, які здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- a) вбивство членів такої групи;
- b) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
- c) навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, розрахованих на повне або часткове її фізичне знищення;
- d) заходи, розраховані на запобігання дітонародженню серед такої групи;
- e) насильницька передача дітей із однієї людської групи в іншу» [2].

© К. Катеринчук, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6700-2831>

k_katerinchuk@ukr.net

Новелою КК України 2001 року стала стаття, яка передбачала кримінальну відповідальність за геноцид (ст. 442). Законодавцем чітко визначено його основні ознаки, а саме діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Здійснюючи аналіз визначень, що містяться у національному та міжнародному законодавствах, прослідковується тенденція про імплементацію міжнародних конвенцій у кримінальне законодавство України. «Серед способів імплементації міжнародних конвенцій у кримінальне законодавство України виокремлюють: рецепцію (запозичення національним законодавством змісту міжнародно-правової норми без зміни її змісту); відсилку (посилання у національно-правовому акті на норму міжнародного права чи окремого міжнародно-правового акту); трансформацію (зміну змісту безпосередньо норми національного законодавства)» [3, с. 400–401]. Отже, чітко прослідковується, що український законодавець здійснив імплементацію міжнародних конвенцій у кримінальне законодавство України способом трансформації. І ця позиція, на нашу думку, є найбільш вдалою, бо «... важливе значення має уніфікація термінології національного закону й міжнародно-правового договору та визначення співвідношення обсягу відповідних термінів (наприклад, поняття «розумовий розлад», що використовується для опису ознак злочину геноциду у відповідності концепції ширше за змістом, ніж поняття «психічна хвороба» як ознака поняття «тяжкі тілесні ушкодження», яке використане законодавцем для формулювання ознак складу злочину у ст. 442 КК ...». Однак з наведеним прикладом ми не можемо погодитися, бо термін «розумовий розлад» та «психічна хвороба» не визначаються у Міжнародному класифікаторі хвороб МКХ-10 (далі – МКХ-10), тому використання цієї термінології є недоречним з позиції уніфікації законодавства. «... законодавство України повинно мати єдину термінологію для недопущення неправильного розуміння і трактування даних термінів, а саме «психічні розлади», оскільки в національному законодавстві та МКХ-10 вживається саме така назва хвороб головного мозку» [4, с. 228.]. Одна з ознак геноциду – «заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи» взагалі суперечить положенням ст. 121 (Умисне тяжке тілесне ушкодження) КК України. По-перше, формулювання термінів не узгоджено в частині самої назви. Деякі КК іноземних держав містять термінологію, яка може замінювати термін «тяжке тілесне ушкодження». Наприклад, «серйозна тілесна шкода» міститься у кримінальному праві Англії, КК Австралії [5], КК Данії [6], «серйозні фізичні каліцтва» – КК Таїланду [7]; по-друге, саме трактування цієї ознаки геноциду в Конвенції, як співвідношення частини та цілого, бо психічна хвороба (розумовий розлад) – це одна з ознак тяжкого тілесного ушкодження (серйозного тілесного ушкодження).

На офіційному сайті офісу генерального прокурора [8] за 2017 рік по ст. 442 КК України обліковано 1 кримінальне правопорушення; за 2018 рік – 2; за 2019 рік – 1; за 2020 рік – 1; за 2021 рік – 0; 2022 рік – 16 кримінальних правопорушень. Відповідно до статистичних даних прослідковується значна динаміка облікованих кримінальних правопорушень, що ймовірніше, зумовлено воєнною агресією росії проти України. Але Єдиний державний реєстр судових справ не містить жодного вироку за ст. 442 (Геноцид) КК України, тому можна зробити певний висновок, що справи не доходять до розгляду в суді за певних обставин.

На цей час засоби масової інформації повідомляють про численні випадки діянь, які вчиняються з умислом та спеціальною метою – повного та/або часткового знищення тюркомовного народу. «Під виглядом спецоперації путін влаштує геноцид тюркомовного народу. Прикриваючись ісламом, рамзан кадіров оголошує джихад. Іслам для нас – святе, і не треба грати нашим святам. Ми знищуватимемо шайтанський режим кадірова, імперський режим путіна, ми боротимемося», – заявив Кудабек уулу» [9].

Не менш важливим є питання щодо особливостей кваліфікації цього діяння, бо ця стаття суміжна з іншими статтями КК України – ст. 110; ст. 113; ст. 115; ст. 161; ст. 258; ст. 433; ст. 436; ст. 438; ст. 439 та ін. Доктриною кримінального права напрацьовані правила кваліфікації, якими потрібно керуватися для недопущення помилок та правильного застосування положень КК України.

«Суспільна небезпечність геноциду полягає в тому, що внаслідок вчинення дій, які охоплюються його об'єктивною стороною, може повністю зникнути, припинити своє існування певна група людей (національна, етнічна, расова, релігійна), що відрізняється від інших груп своєю культурою, мовою, звичаями, традиціями, фізіологічними та іншими ознаками, які зумовлюють її самотність» [3, с. 119]. Саме тому виникає необхідність у дослідженні об'єктивної сторони складу злочину геноцид. У диспозиції ст. 442 КК України визначено про умисне позбавлення життя членів національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Аналізуючи це положення потрібно розмежовувати цей спосіб з п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України – умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. «Мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості – це спеціальний вид умисного вбивства, який є рушійним спонуканням особи до вчинення нею злочину» [10, с. 360–361]. «Умисне вбивство двох або більше осіб з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи утворює склад геноциду і потребує кваліфікації за ч. 1 ст. 442 КК» [11, с. 295]. Однак «... для кваліфікації діянь як геноцид не обов'язково встановлювати точну кількість жертв чи реальної кількості при знищенні значної частини певної групи людей» [12, с. 642]. Крім того, потрібно також враховувати обов'язкові ознаки суб'єкта складу злочину геноцид – загальний, тому «особа, яка у віці від 14 до 16 років вчинила геноцид у формі позбавлення життя членів національної, етнічної, расової чи релігійної групи або заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, несе відповідальність за статтями 115 або 121» [13, с. 915; 10, с. 1369].

Ще одна ст. 161 (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) КК України суміжна зі статтею геноцид. Особливістю цієї статті є те, що відбувається порушення або звуження прав та свобод людини, або встановлення певних привілеїв для особи, яка належна до певної групи. «При цьому обмеження прав та свобод певної людини не є дискримінацією, якщо воно є законним, зумовлено об'єктивними причинами (має легітимну мету) та є пропорційним меті, для якої таке обмеження застосовується» [14, с. 180]. У ч. 2 ст. 161 КК України, передбачено відповідальність – «ті самі дії, поєднані з насильством...» та такі, що «... спричинили тяжкі наслідки» (ч. 3 ст. 161).

«Згідно конструкції статті під насильством слід розуміти лише фізичне насильство. Фізичне насильство і погрози можуть супроводжуватися вимога до потерпілого виїхати в іншу місцевість чи за межі України, не відвідувати певні місця, залишити роботу чи навчання, вийти з лав певної партії; фізичне примушування жінки до вчинення абортів» [10, с. 522–523]; «нанесення потерпілому удару, побоїв, легких, середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також позбавлення його волі» [15, с. 328]; доволі незрозумілим є роз'яснення насильства «... фізичне насильство, як небезпечне, так і безпечне для життя і здоров'я потерпілого, зокрема й таке, що спричинило легкі тілесні ушкодження» [11, с. 394].

Під тяжкими наслідками в ч. 3 ст. 161 КК України треба розуміти: «загибель однієї людини чи декількох людей, у тому числі в результаті доведення їх до самогубства внаслідок систематичного цькування на національному, расовому чи релігійному ґрунті або в результаті неправомірного обмеження прав чи встановлення привілеїв, заподіяння одному, двом чи більше потерпілим необережного тяжкого тілесного ушкодження, необережного зруйнування чи пошкодження споруджень, які мають важливе історичне чи культурне значення, або заподіяння великої матеріальної шкоди» [11, с. 522]; «заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, виникнення масових заворушень або міжнаціональних збройних конфліктів тощо» [13, с. 328].

Отже, враховуючи вище зазначене щодо порівняння можливих наслідків за ч. 2, 3 ст. 161 та ст. 442 КК України, які є ідентичними, то відмінними ознаками цих статей є суб'єктивна сторона.

Наступним способом геноциду є заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. «У рішенні Міжнародного трибуналу по колишній Югославії у справі Prosecutor V. R. Krstić сказано про «нелюдське поводження, катування, звалтування, насильницькі дії сексуального характеру і депортація входять в перелік діянь, які можуть спричинити серйозні тілесні ушкодження або розумовий розлад», а також, що під час вирішення питання про запобігання серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу, треба

враховувати, що не завжди передбачається постійний і незворотний характер такої шкоди. Серйозна шкода може наступати і тоді, коли тілесні ушкодження чи розумовий розлад призводить до тривалої нездатності людини вести повсякденне, конструктивне життя» [15]. Щодо власного бачення цього способу геноциду, ми зазначали на початку цієї статті. Щодо кількісних показників «... постійний і незворотний характер ...» та «... тривалої нездатності ...», то розлад здоров'я, відповідно до національного законодавства, може бути короточасним (тимчасовим), тривалим (довгочасним) і постійним (стійким) [16]. «Під стійкою (постійною) втратою загальної працездатності належить розуміти таку необоротну втрату функції, яка повністю не відновлюється» [17]. Крім того, цей спосіб не може включати «нелюдське поводження, катування, згвалтування, насильницькі дії сексуального характеру і депортація», на нашу думку, бо не заподіюють зазначених наслідків, тому ці діяння можуть бути прерогативою наступного способу геноциду – створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення.

Цей спосіб містить у собі такі діяння «умисне вчинення дій та заходів, що роблять неминучою загибель такої групи або її частини внаслідок тих чи інших обставин (зараження природного середовища проживання отруйними речовинами, обмеження медичної допомоги тощо)» [14, с. 753]; заборона займатися діяльністю, що є основним джерелом їх існування» [11, с. 1059]; «позбавлення групи належних умов проживання (виселення з житла, переселення в іншу місцевість, в тому числі непридатну для проживання і небезпечну для життя, позбавлення відповідного одягу, взуття тощо); продуктів харчування, засобів виробництва чи експропріації землі, що належить групі або її членам для вирощування продуктів харчування, інших життєвоважливих засобів існування; медичної допомоги, а також у примусових роботах зі шкідливими умовами праці чи надмірними фізичними навантаженнями тощо, що призводить до тяжких захворювань, каліцтва і повільної смерті» [12, с. 644].

Ще один із законодавчо визначених способів геноциду є скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі. «Скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі – застосування методів генної інженерії, примусова стерилізація, насильницька контрацепція, примушування жінок до вчинення абортів, незаконне позбавлення волі чоловіків групи або створення умов для окремого проживання чоловіків та жінок, заборона шлюбів між членами однієї расової, етнічної чи національної групи тощо. Способом заподіяння дітонародження є і кастрація, яка водночас розглядається як заподіяння тяжких тілесних ушкоджень» [10, с. 1368–1369]. Інші науковці до перелічених методів відносять і «видання нормативних актів, що забороняють шлюби між членами групи, чи забороняють їм мати дітей, або ж обмежують їх кількість» [13, с. 915; 12, с. 1060]; «сегрегація» [12, с. 644] «від лат. *segregatio* – відокремлення) вид расової чи етнічної дискримінації, політика примусового поділу населення за расовою чи етнічною ознаками та ізоляції раси чи етнічної групи у межах певної території з позбавленням права та умов щодо спілкування, праці, навчання разом з представниками іншої частини населення». На нашу думку, сегрегація – це діяння, які спрямовані на людину (групу людей), що вирізняються за расовими, гендерними, соціальними, релігійними, освітніми, професійними чи іншими ознаками. Тобто це і є формою дискримінації за певною ознакою, тому виокремлення сегрегації як методу скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі немає сенсу.

Підтримуємо позицію науковців, що «ця форма об'єктивної сторони може бути самостійно інкримінована за умови, що не буде пов'язана із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (недопущення сексуальних контактів між представниками однієї групи, медикаментозне придушення статевої функції)» [14, с. 754], бо в такому випадку вбачається подвійна кваліфікація.

Насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, як спосіб геноциду може полягати в таких діях – «вилучення дітей у батьків, які належать до однієї групи, проти їх волі та передача іншим особам, які не є родичами цих дітей і належать до іншої групи» [11, с. 1060]; «або в дитячі установи чи продаж таких дітей» [134, с. 915]. «При такій передачі дітей в іншу демографічну групу дитина, що передається, втрачає демографічні властивості, які притаманні її батькам»; «стирання із пам'яті дитини інформації, що ідентифікує її у власному уявленні як члена певної групи з подальшим біологічним розчиненням її нащадків серед представників іншої групи» [10, с. 1369].

Висновки. Розкриття змісту норми кримінального законодавства – геноцид

стаття 442 КК України дасть змогу правильної, необхідної та достатньої кваліфікації цього діяння на практиці, як необхідної умови принципу законності, що відображено у Конституції України. Розкриття ознак геноциду та встановлення юридичної конструкції (об'єктивних та суб'єктивних ознак) є юридичною підставою кваліфікації, що характеризується узгодженістю та упорядкованістю. Дослідження ознак геноциду та формулювання пропозицій до українського законодавства є однією з передумов європейської інтеграції у сфері кримінального права.

Список використаних джерел

1. Незалежний правовий механізм порушення російською федерацією Конвенції про геноцид в Україні та обов'язку запобігти. (травень 2022 р.). URL : <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Ukrainian-package.pdf>.
2. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/5158#:~:text=%2009.12.1948>.
3. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (гол.), В. І. Борисов (заст. гол.) та ін. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20-и т. Харків: Право, 2016. Т. 17. 2017. 1064 с.
4. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики : монограф. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 408 с.
5. Курс уголовного права. Т. 5: Особенная часть / под ред. Г. Н. Борзенкова, В. С. Комисарова. Москва : ИКД «Зерцало-М», 2002. 374 с.
6. Criminal Code of Australia Act 1995 (consolidated as of July 1, 2017). URL : http://www.wipo.int/wipolex/es/text.jsp?file_id=449005.
7. The Consolidate Penal Code of Denmark (Consolidate Act No. 886 of October 30, 1992). (§23-259). URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=434370.
8. Thailand Penal Code 1956. URL: <https://www.samuihorsale.com/law-texts/thailand-penal-code.html>.
9. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
10. Антонюк Наталія. Готовий ліквідувати Кадирова. В Україні з'явився перший батальйон тюркських народів. *Главлком*. 21.11.2022. URL : <https://glavcom.ua/world/observe/v-ukrajini-stvorili-pershij-bataljon-tjurkskikh-narodiv-turanvideo-890630.html>.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-е вид., перероб. та доп. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєв. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
13. Кримінальна відповідальність за спричинення смерті людини: кваліфікація таких діянь та їх відмежування від суміжних злочинів : монограф. / В. Б. Романюк, О. Ф. Бантишев. Тернопіль: Видавництво «Підручники і посібники», 2017. 678 с.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: За станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С. С. Яценка. Київ : А. С. К., 2002. 936 с.
15. Кримінальне право (Особлива частина) : підруч. ; за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. 2-ге вид. Київ : ВД «Дакор», 2013. 786 с.
16. Prosecutor V. R. Krstic. Case № IT-98-33. 2 AUGUST 2002. § 513.
17. Катеринчук К. В., Юхимець І. О. «Тілесні ушкодження» чи «шкода здоров'ю»: юридичний та судово-медичний погляди. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 133–143.
18. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень МОЗ України : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.
19. Ліга закон. Довідкова інформація. від 22.05.2007. «Сегрегація». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/TS001689>.
20. Кибальник А. Г. Геноцид в рішеннях сучасних міжнародних трибуналів. *Міжнародне уголовное право и международная юстиция*. 2011. № 1. С. 12-15.

Надійшла до редакції 03.03.2023

References

1. Nezaleznyy pravovyy mekhanizmy porushennya rosiys'koyu federatsiyeyu Konventsiiy pro henotsyd v Ukraini ta obov'yazku zapobihyty [An independent legal mechanism for violations by the Russian Federation of the Convention on Genocide in Ukraine and the obligation to prevent]. (traven' 2022 r.). URL : <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Ukrainian-package.pdf>. [in Ukr.].
2. Konventsiiya OON pro zapobihannya zlochynu henotsydu ta pokarannya za n'oho vid 09.12.1948 [The UN Convention on the Prevention of the Crime of Genocide and its Punishment dated December 9, 1948]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/5158#:~:text=%2009.12.1948>. [in Ukr.].

3. Kryminal'ne pravo [Criminal law] / redkol.: V. Ya. Tatsiy (hol.), V. I. Borysov (zast. yol.) ta in. *Velyka ukrayins'ka yurydychna entsyklopediya* : u 20-y t. Kharkiv: Pravo, 2016. Vol. 17. 2017. 1064 p. [in Ukr.].
4. Katerynychuk, K. V. (2018) Zlochyny proty zdorov'ya osoby: problemy kryminal'no-pravovoyi teorii ta praktyky [Crimes against the health of a person: problems of criminal legal theory and practice: monograph] : monohraf. Kyiv : FOP Maslakov, 408 p. [in Ukr.].
5. Kurs ugolovnoho prava. T. 5: Osobennaya chast' [Course of criminal law. Vol. 5: Special part] / pod red. G. N. Borzenkova, V. S. Komisarova. Moscow : IKD «Zertsalo-M», 2002. 374 p. [in russ.].
6. Criminal Code of Australia Act 1995 (consolidated as of July 1, 2017). URL : http://www.wipo.int/wipolex/es/text.jsp?file_id=449005.
7. The Consolidate Penal Code of Denmark (Consolidate Act No. 886 of October 30, 1992). (§23-259). URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=434370.
8. Thailand Penal Code 1956. URL: <https://www.samuihorsale.com/law-texts/thailand-penal-code.html>.
9. Ofitsiyyny sayt Ofisu Heneral'noho prokurora [Official website of the Prosecutor General's Office]. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kryminalni-pravoporushennya-ta-rezultativih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. [in Ukr.].
10. Antonyuk Nataliya. Hotovyy likviduvaty Kadyrova. V Ukrayini z'yavyvsya pershyy batal'yon tyurks'kykh narodiv [Ready to eliminate Kadyrov. The first battalion of the Turkic peoples appeared in Ukraine]. *Hlavkom*. 21.11.2022. URL : <https://glavcom.ua/world/observe/v-ukrajini-stvorili-pershij-bataljon-tjurkskikh-narodiv-turanvideo-890630.html>. [in Ukr.].
11. Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] ; za red. M. I. Mel'nyka, M. I. Khavronyuka. 11-e vyd., pererob. ta dop. Kyiv : VD «Dakor», 2019. 1384 p. [in Ukr.].
12. Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] / D. S. Azarov, V. K. Hryshchuk, A. V. Savchenko ta in. ; za zah. red. O. M. Dzhuzhi, A. V. Savchenka, V. V. Chernyeya. 2-e vyd., pererob. i dop. Kyiv : Yurinkom Inter, 2018. 1104 p. [in Ukr.].
13. Kryminal'na vidpovidal'nist' za sprychynennya smerti lyudyny: kvalifikatsiya takykh diyan' ta yikh vidmezhuвання vid sumizhnykh zlochiniv [Criminal liability for causing the death of a person: qualification of such acts and their distinction from related crimes] : monohraf. / V. B. Romanyuk, O. F. Bantyshev. Ternopil': Vydavnytstvo «pidruchnyky i posibnyky», 2017. 678 p. [in Ukr.].
14. Naukovo-praktychnyy komentar Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] : Za stanom zakonodavstva ta postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrayiny na 1 hrudnya 2001 r. / Za red. S. S. Yatsenka. Kyiv : A. S. K., 2002. 936 p. [in Ukr.].
15. Kryminal'ne pravo (Osoblyva chastyna) [Criminal law (Special part)] : pidruch. ; za red. O. O. Dudorova, YE. O. Pys'mens'koho. 2-he vyd. Kyiv: VD «Dakor», 2013. 786 p. [in Ukr.].
16. Prosecutor V. R. Krstic. Case № IT-98-33. 2 AUGUst 2002. § 513.
17. Katerynychuk, K. V., Yukhymets', I. O. [Criminal law (Special part)] «Til'sni ushkodzhennya» chy «shkoda zdorov'yu»: yurydychnyy ta sudovo-medychnyy pohlyady. *Informatsiya i pravo*. 2017. № 2 (21). S. 133–143. [in Ukr.].
18. Pravyla sudovo-medychnoho vyznachennya stupenya tyazhkosti tilesnykh ushkodzen' MOZ Ukrayiny [Rules of forensic medical determination of the severity of bodily injuries of the Ministry of Health of Ukraine] : nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ya Ukrayiny vid 17 sich. 1995 r. № 6. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>. [in Ukr.].
19. Liha zakon. Dovidkova informatsiya. vid 22.05.2007. «Sehrehatsiya» [«Segregation»]. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/TS001689>. [in Ukr.].
20. Kibal'nik, A. H. (2011) Genotsyd v resheniyakh sovremennykh mezhdunarodnykh tribunalov [Genocide in the decisions of modern international tribunals]. *Mezhdunarodnoye ugolovnoye pravo i mezhdunarodnaya yustitsiya*. № 1, pp. 12-15. [in russ.].

ABSTRACT

Kateryna Katerynychuk. Genocide as a form of violence. This work examines problematic issues of Article 442 (Genocide) of the Criminal Code of Ukraine. Disclosure of the content of the norm of criminal legislation – genocide, will provide an opportunity for the correct, necessary and sufficient qualification of this act in practice, as a necessary condition of the principle of legality reflected in the Constitution of Ukraine. Revealing the signs of genocide and establishing the legal construction (objective and subjective signs) of this article is the legal basis for qualification, which is characterized by the consistency and orderliness of its signs. Therefore, the article reveals the methods of committing this crime against representatives of a national, ethnic, racial or religious group, namely: taking the lives of members of the group; inflicting serious bodily harm on them; creation of living conditions for the group designed for its complete or partial physical destruction; reducing childbearing or preventing it in such a group; forcible transfer of children from one group to another. Certain criminal offenses (Part 2 of Article 115, Article 161 of the Criminal Code of Ukraine) that are related to the crime of genocide in some

respects (Article 442 of the Criminal Code of Ukraine) are highlighted.

Currently, the mass media report on cases of acts that have signs of genocide against the Ukrainian people – denial of the existence of Ukrainian identity; accusations in the mirror; «denazification» and dehumanization; constructing an existential threat in the person of Ukrainians; preparing the Russian audience to commit or condone atrocities. In addition, historical facts are revealed, which under certain circumstances (pressure from Russia) were hushed up and not investigated by either legal or historical sciences. Over the past five years (2017-2022), there has been a significant increase in recorded criminal offenses under Art. 442 of the Criminal Code of Ukraine, which was most likely provoked by Russia's military aggression against Ukraine.

Keywords: *genocide, crime, group, discrimination, Criminal Code of Ukraine, Convention on the Prevention of the Crime of Genocide and its Punishment.*

УДК 343.82

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-203-209

Юрій ОРЕЛ©

доктор юридичних наук, доцент
(Investigador del «US-Ukraine Assistance Program»
Instituto Clavero Arévalo, Universidad de Sevilla,
м. Севілья, Іспанія)

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ З ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Стаття присвячена дослідженню питань виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Вказується на необхідність привернення уваги до цього процесу з боку держави, науковців і практичних працівників, а також на доцільність запровадження експерименту з виправлення і ресоціалізації засуджених шляхом організації та здійснення нових підходів до процесу виконання і відбування ними покарання.

Ключові слова: *виправлення, ресоціалізація, позбавлення волі, засуджений, виправна колонія, праця.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства і держави одним із напрямів забезпечення суворого дотримання закону, гарантій прав і свобод людини, правопорядку в цілому є відповідне до закону виконання і відбування покарань у кримінально-виконавчих установах. Діяльність цих установ повинна бути спрямована на забезпечення режиму виконання і відбування покарання, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. В юридичній літературі проблеми виконання і відбування покарання засудженими, їх виправлення і ресоціалізації досліджувалися у працях таких учених, як: К. Автухов, В. Бадира, С. Бараш, І. Богатирьов, В. Василик, О. Гритенко, А. Гель, Т. Денисова, О. Джужа, О. Колб, В. Конопельський, М. Кутєпов, В. Наливайко, О. Неживець, Л. Оніка, М. Романов, А. Степанюк, В. Трубников, О. Шкута, І. Яковець та ін. Віддаючи належне здобуткам згаданих науковців, слід зазначити, що з огляду на важливість та актуальність цих питань, на нашу думку, вони потребують подальшого вивчення з метою пошуку та запровадження найефективніших шляхів і засобів виправлення й ресоціалізації засуджених.

Метою статті є привернення уваги держави, науковців і практичних працівників до доцільності проведення експерименту з виправлення і ресоціалізації засуджених, запровадження нового підходу до виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-виконавче законодавство України з метою реалізації цілей покарання створює умови для виправлення і ресоціалізації засуджених. У ч. 1 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК

© Ю. Орел, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2283-7843>

orel1976@i.ua